

Romerna i Finland

Finitiko romaseele

Innehåll

Nuläge	3
Romerna och lagstiftningen	5
Historia	6
Språket och kulturen	7
Boende	8
Social- och hälsovårdsservice	10
Barnomsorg och skolgång	11
Arbetskraftsutbildning	13
Deltagande och föreningsverksamhet	14
Internationellt samarbete och mänskliga rättigheter	15
Delegationen för romska ärenden	17
Regionala delegationer för romska ärenden	18
Fokuseringsområden	18
Enheten för utbildning av romer	19
Språknämnden för romani	20
Hur romernas situation i Finland har utvecklats	21
Finitiko romaseele	23

Översättning: social- och hälsovårdsministeriet

ISSN 1236-2123

ISBN 952-00-1564-7

4:e reviderade upplagan

Upplaga: 1 000 ex.

Layout: AT-Julkaisutoimisto Oy

Tryck: Suomen Printman Oy, Hyvinkää 2004

Nuläge

Romerna utgör en språklig och kulturell minoritet som har haft hemvist i Finland i mer än 500 år. Uppskattningsvis finns det 10 000 romer i Finland. Dessutom bor ca 3 000 finländska romer i Sverige. Romerna är bosatta över hela landet, men de flesta bor i städerna i södra och västra Finland. Majoriteten av romerna, liksom av finländarna överlag, hör till den evangelisk-lutherska kyrkan. Religiöst aktiva romer finns också bland pingströrelsens och de fria kristliga samfundens medlemmar.

Romerna är finska medborgare med fulla medborgerliga rättigheter och skyldigheter. Romerna har en stark egen kulturell identitet samtidigt som de fullt ut upplever sig som finländare. De deltar följaktligen aktivt i uppbyggnaden av det finländska samhället. Romernas medverkan i våra krig under åren 1939–1945 har haft en stor betydelse för romernas nationella identitet.

Den finländska minoritetspolitiken började omdanas i slutet av 1970-talet, då den första lagen som förbjöd diskriminering trädde i kraft. Assimileringspolitiken, som hade kännetecknat början av 1900-talet, hade då spelat ut sin roll. En förbättring av romernas och samernas ekonomiska, kulturella och sociala ställning inleddes med hjälp av samhällsleliga specialåtgärder. Den kraftiga strukturomvandlingen i det finländska samhället efter andra världskriget har gjort det svårare för romerna att hävda sig inom de traditionella yrkena. Den allmänna välfärdspolitiken har å andra sidan förbättrat och stabiliserat romernas levnadsförhållanden.

Romerna har under seklernas gång bibehållit sitt språk och sin kultur, men samtidigt varit utsatta för de utmaningar som hör ihop med varje enskild tidsperiod. I genomsnitt befinner sig romerna i en sämre ekonomisk och social ställning än andra finländare. Tidigare förhöll sig romerna återhållsamt till utbildning, eftersom de uppfattade skolan som ett sätt att assimilera dem med majoritetsbefolkningen. Även bristen på permanenta bostäder försvårade under gångna årtionden romernas skolgång. På 1990-talet blev romernas inställning

*Hemma hos romerna
njuter man av traditionell
finländsk husmanskost.*

Foto: Pekka Elomaa

till utbildning positiv: numera sätter romerna en ära i att utbilda sig. Till detta har bidragit att romanispråket och kulturen har fått en starkare position i det finländska samhället. Staten har från 1980-talet stött undervisning i romani och romsk kultur.

Trots den jämlika ställningen i rättslig bemärkelse har romerna i Finland ännu inte uppnått genuin jämlikhet. I praktiken upplever romerna diskriminering i det dagliga livet. Diskriminering behandlas vid de allmänna domstolarna, men det är trots allt bara en bråkdel av diskrimineringsfallen inom arbets- och näringslivet som blir offentliga.

Tack vare myndigheternas och romernas gemensamma ansträngningar har romernas ställning i Finland förbättrats under de senaste årtiondena. Majoritetsbefolkningen har lärt sig att förstå romska seder och att respektera romernas kultur. Till den positiva inställningen har bidragit de romska föreningarnas aktiva verksamhet och de olika seminarier som har ordnats för majoritetsbefolkningen. Romernas egen press och radionyheter på romani livar upp och utvecklar romanispråket. Bland majoritetsbefolkningen är romerna kända för sin satsning på kulturlivet. Vidare har romernas deltagande i samhällelig verksamhet resulterat i en ökad ömsesidig växelverkan mellan majoritetsbefolkningen och romerna.

I syfte att förbättra romernas ställning och att eliminera all slags diskriminering har man ansett det vara viktigt att satsa på samarbete som omspänner olika förvaltningsområden. Det är viktigt att stöda romernas deltagande och att finna nya alternativ för påverkan. Att sörja för utbildning utgör själva kärnan för minoritetspolitiken. Det är samtidigt det effektivaste sättet att förhindra utslagning bland romerna.

*Enhetliga släkter utgör
grunden för den romska kulturen.*

Foto: Pekka Elomaa

Romerna och lagstiftningen

Verksamhetsprincipen för den romska politiken i Finland är att romernas egna förväntningar och önskemål skall bli beaktade i ärenden och åtgärder som berör romer.

Den allmänna attitydförändringen märks i reformen av de grundläggande rättigheterna från år 1995. Det var första gången som romernas ställning tryggades genom lagstiftning. Enligt den år 2000 reviderade grundlagen får ingen *"utan godtagbart skäl särbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person"*. En annan viktig reform av grundlagen gällde samernas och romernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Denna princip understöds genom förordningen om barnomsorg, som möjliggör stöd för romanispråket och kulturen, och skollagen, som stärker romanispråkets ställning som modersmål. Lagen stadgar om rätten att bevara och utveckla det egna språket och förpliktar det allmänna att stöda utvecklingen av romanispråket och kulturen. Detta innebär ett betydande stöd för en förbättring av romernas situation.

Även Europeiska unionen (EU) förutsätter att medlemsstaterna vidtar åtgärder för att förhindra etnisk diskriminering och rasism. De två Europarådskonventioner som trädde i kraft i början av år 1998 och som ratificerats genom nationell lagstiftning kan ses som milstolpar för en förbättrad situation för romerna i Finland. I samband med ratificeringen av konventionen om de regionala minoritetsspråken fastställde Finland romanispråkets status som ett icke-regionalt minoritetsspråk. Finland definierade även romerna och samerna som nationella minoriteter när Europarådets multilaterala avtal om skydd av nationella minoriteter ratificerades. En lag om likabehandling, som befäster Finlands lagstiftning för stävjande av diskriminering, trädde i kraft år 2004. Syftet med denna lag är att främja och trygga likabehandling samt att effektivisera rättsskyddet för dem som utsätts för diskriminering. Lagen grundar sig på EU:s s.k. rasismdirektiv samt på direktivet beträffande diskriminering i arbetslivet. Lagen förbjuder både direkt och indirekt diskriminering, och den tillämpas på alla personer inom såväl offentlig som privat verksamhet som omfattas av lagen. Lagen om likabehandling resulterade även i ett nytt rättsskyddsorgan, diskrimineringsnämnden, i anslutning till minoritetsombudsmannens byrå. En betydelsefull reform för hela Europa är tilläggsprotokoll 12 till den europeiska människorättskonventionen, som innebär att förbudet mot diskriminering i konventionens artikel 13 utvidgas till att gälla diskriminering i alla dess former.

Minoritetsombudsmannens tjänst bildades år 2002 i anslutning till arbetsministeriet. Minoritetsombudsmannen har till uppdrag att främja goda etniska relationer samt att bevaka utlänningarnas och de etniska minoriteternas ställning och rättigheter. Minoritetsombudsmannen skall dessutom tillsammans med andra myndigheter övervaka att en jämlik behandling iakttas oberoende av etnisk tillhörighet.

Alla dessa legislativa reformer och internationella avtal samt regeringens åtgärdsprogram är ägnade att förbättra romernas ställning och främja goda etniska relationer. Detta förutsätter att man även sörjer för lagarnas verkställighet. I realiteten är det skydd som lagarna erbjuder romerna otillräckligt. I praktiken möter romerna diskriminering i många vardagliga situationer. De romska kvinnorna kan anses vara utsatta för s.k. dubbel diskriminering på grund av såväl kön och etnisk tillhörighet som den klädsel som sammanhänger med denna.

Historia

Romerna kom till Finland på 1500-talet via Sverige, de baltiska länderna och Ryssland. Finland var då en del av konungariket Sverige. Regeringsmakten i Sverige-Finland förhöll sig negativt till romerna. Exempelvis alla kyrkliga förrättningar och sjukvården var förbjudna för dem. År 1637 utfärdades en lag som gav rätt att hänga alla romer som påträffades i Sverige-Finland. Under det ryska väldet på 1800-talet eftersträvades en assimilering av romerna. På gräsrotsnivå umgicks majoritetsbefolkningen med romerna i handelssyfte.

I början av 1900-talet förespråkade den allmänna opinionen en assimilering av romerna med majoritetsbefolkningen. Detta skedde bl.a. genom att samhället omhändertog romska barn som sedan placerades i barnhem. Fram till mitten av 1900-talet var målet att införliva romerna med majoritetsbefolkningen.

När Finland blev självständigt 1917 fick alla folkgrupper finskt medborgarskap. Samtidigt garanterades den svenskspråkiga minoritetens kulturella och språkliga rät-

På 1960-talet levde romerna ännu ett kringströvande liv. Häst och kärra var då de viktigaste äodelarna.

Foto: den romska delegationens arkiv

tigheter. Deltagandet i Finlands krig under åren 1939-45 har starkt påverkat romernas finländska identitet. De finländska romerna betraktar sig i första hand som en nationell minoritet. Motiveringen utgår från att de har bott i Finland sedan 1500-talet och att de har rotat sig här.

Under 1970–1990-talen vidtogs en mängd social-, utbildnings- och kulturpolitiska åtgärder som ledde till bl.a. ett samhälleligt engagemang bland romerna, en utveckling av romanispråket och en förbättring av bostadsförhållandena.

Språket och kulturen

Kunskaperna i romani har i vårt land klart försämrats under de senaste femtio åren. Det finns flera orsaker till romanispråkets tillbakagång. En orsak är generationsskiftet. Den yngre generationen har inte likadana möjligheter att lära sig sitt eget språk av föräldrarna som fanns på den tiden då romerna utgjorde ett enhetligare samfund. Till denna utveckling har bidragit en urbanisering genom vilken storfamiljerna har fått ge vika för små kärnfamiljer, där det saknas en växelverkan mellan olika generationer. Språket har inte längre samma funktion som en förbindande länk inom gemenskapen som tidigare, då romerna levde ett mera kringströvande liv.

Barnen har fått undervisning i romani i grundskolorna sedan år 1989. Under de senaste årtiondena har utbildningen av lärare i romani intensifierats samtidigt som läromaterial på romani har producerats och romerna själva har förts närmare språket exempelvis genom sommarskolor. Även gudstjänster på romani har ökat romernas intresse för sitt eget språk. Artiklar på romani i romernas tidningar och radionyheter på romani en gång i veckan har likaså haft en positiv inverkan på språket och moderniseringen av ordförrådet.

I lagstiftningshänseende har romanispråket och -kulturen en tryggad ställning, men i praktiken riskerar språket att dö ut. Enligt en utredning som verkställdes år 2002 av utbildningsstyrelsens enhet för utbildning av den romska befolkningen ges undervisning i romani åt endast åtta procent av de romska barn som går i grundskolan. För att öka språkkunskaperna borde man se till att undervisning i romani erbjuds alla de skolbarn som så önskar. Lagstiftningen förpliktar kommunerna att arrangera undervisning.

Den romska kulturen bygger på människorelationer samt seder och bruk. I första hand är kulturen uppbyggd kring det egna samfundet, kring släkten och familjen. Kulturen är ett känslobaserat system för relationer mellan människor och värderingar. Romernas inställning till livet färgas av ett starkt känsloliv, genom vilket omvärlden filtreras. Inom romska familjer och släkter råder en klar uppfattning om respekt för föräldrarna. Detta utgör i själva verket en grundpelare för den romska kulturens fortlevnad. Respekten för äldre människor kommer till uttryck bland annat i form av en anständig kläd-sel. I synnerhet kvinnornas traditionella dräkter signalerar en tydlig identifiering och ett engagemang för släkten och dess kultur. Att bli vuxen innebär att följa gamla seder och bruk inklusive bestämmelser om bl.a. renlighet.

Bland romerna iakttas en klar rollfördelning när det gäller manliga och kvinnliga uppgifter. Mannen skall försörja sin familj, medan kvinnan sköter hemmet och barnen. Romerna strävar efter att uppfostra sina barn till självständiga och ansvarsfulla individer som sörjer för samfundets och familjens välbefinnande. De skall känna till och godkänna sina rötter och förbinda sig att respektera den egna kulturen. Även barnen förutsätts bete sig på ett civiliserat sätt och att komma överens med andra människor. En äldre rom har formulerat saken så att "en riktig rom skall kunna leva på tre sätt: som herre, som bonde och som rom".

Förmågan att anpassa sig till olika situationer är en styrka bland romerna. Uppfostringsidealen avviker något från de finländska. Målet med barnuppfostran är ett socialt och utåtriktat barn. Varma känslor, familjesammanhållning och kontakter till övriga romer värdesätts särskilt.

Boende

Förr i tiden strövade romerna omkring och levde i en s.k. utvidgad kärnfamilj. Till familjen hörde utöver mor, far och barn även mor- och farföräldrar samt övriga nära släktingar. Strukturiomvandlingen i samhället efter andra världskriget har ändrat också romernas boendeförhållanden.

8 På 1960-talet var den romska befolkningens boendeförhållanden ännu mycket dåliga. I början av 1970-talet fanns ett statligt specialanslag för anskaffning av bostäder åt ro-

Romernas gemensamma flagga och nationalsången "Gelem, Gelem!" godkändes år 1971 i London.

merna. Det hörde till kommunernas skyldighet att ta ansvar för att lösa romernas bostadsproblem och göra det möjligt för barnen att gå i skola. Under åren 1975–1981 förbättrades romernas boende med ett specialbostadslån, tack vare vilket både kommunerna och enskilda romer fick lån med statsborgen.

I romernas seder och bruk ingår vissa element vilka avspeglar sig också i boendet. Många problem i anslutning till boendet beror på att man inte känner till den romska kulturen. För att bredda allmänhetens kunskaper har miljöministeriet givit ut en broschyr om särdrag i den romska kulturen när det gäller boendet. Syftet med broschyren är att öka de kommunala bostadsmyndigheternas och andra intresserades insikter i en del grundläggande frågor i den romska kulturen. Kommunerna kan stöda romernas bostadsanskaffningar genom bostadspolitiska specialåtgärder. De regionala delegationerna för romska ärenden och romska kontaktpersoner i de flesta kommuner kan informera kommunernas

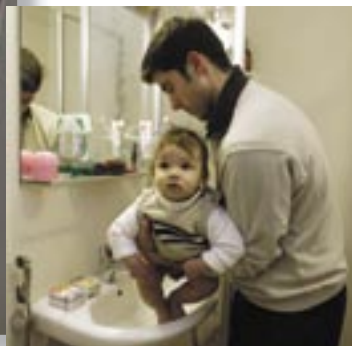
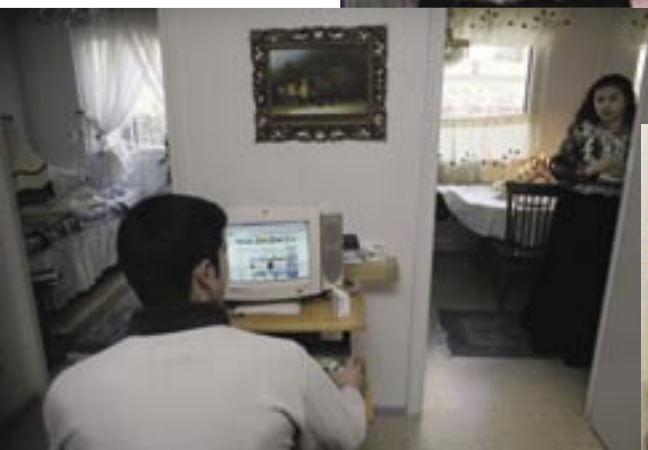
bostadsmyndigheter om den romska kulturens särdrag som inverkar på boendet.

Bostadsstandarden motsvarar i genomsnitt förhållandena för den övriga befolkningen. På grund av sitt ursprung, olika fördomar och en svagare ekonomisk ställning har romerna svårt att få tag på en bostad på den privata marknaden. I synnerhet unga vuxna har svårt att hitta en bostad i städerna. Bostadssituationen har blivit svårare över hela landet. Det

faktum att kommunernas tilldelning av hyresbostäder har övertagits av privata disponentbolag har bidragit till att försvåra bostadsläget för den romska minoriteten.

Foto: Pekka Elomaa

Social- och hälsovårdsservice

Trygghet och ett starkt stöd från familjen hör till den romska kulturens grundläggande drag. Människan utgör först och främst en del av sin familj, sin släkt och sitt samfund. Detta styr människans inställning till sjukdom, hälsa och död. En rom betraktar sig som frisk om hans eller hennes sjukdom eller handikapp inte på ett avgörande sätt gör livet svårare. I allmänhet tar släkten hand om dem som är sjuka eller handikappade i stället för att placera dem i anstaltsvård.

Romerna behöver information om tillgängliga social- och hälsovårdstjänster och hur man kommer i åtnjutande av dem. Romernas språk och kultur måste tas i betraktande inom social- och hälsovårdsservicen. Trots detta sker vården och omsorgen inom både den öppna vården och institutionsvården alltjämt på majoritetsbefolkningens villkor. Det är viktigt att vårdpersonalen har insikter i den romska kulturens inverkan på hälsovården. Det vore även av största vikt att fler romer skulle få utbildning inom social- och hälsovården.

Inom hälsovården är det särskilt viktigt att personalen i umgänget med romer visar prov på en positiv inställning, samarbetsvilja och öppenhet. Romerna önskar att deras kulturella bakgrund beaktas i vården. Romernas kutym när det gäller renlighet och försynthet samt släktens och familjens betydelse skall tas i betraktande inom hälsovårdsservicen för romer. Det är viktigt att tillhandahålla information om den romska kulturens utmärkande drag. På så sätt kan man öka romernas förtroende för vårdpersonalen och främja tillitsfulla vårdrelationer.

Foto: Timo Korpela

Barnomsorg och skolgång

Utbildningsstyrelsens enhet för utbildning av den romska befolkningen genomförde under åren 2000–2002 en brett upplagd rikstäckande utredning kring den grundläggande undervisningen av romska barn. Enligt utredningen deltar endast cirka två procent av de romska barnen i förskoleundervisningen. Förskoleundervisningens preparerande uppgift är viktig för de romska barnen, eftersom den kan dämpa kulturkrocken och öka de romska barnens språkliga färdigheter att tillgodogöra sig undervisningen. Det gäller därför för kommunerna och de romska organisationerna att effektivt informera föräldrarna om sex-åringarnas rätt till förskoleundervisning. För att utveckla förskolepedagogiken för romska barn har både rikstäckande och lokala program initierats.

I de romska hemmen talas finska och romani ofta om vartannat, varför barnens ordförråd i finska är mer begränsat än andra jämnåriga barns. Inom ramen för en rikstäckande plan för förskolepedagogiken har man därför fäst särskild uppmärksamhet vid de romska barnens färdigheter i finska, svenska och romani. Bristfälliga kunskaper i det egna minoritetsspråket och en svag hantering av majoritetsspråket resulterar ofta i utslagning. Romernas ofta svaga socioekonomiska ställning avspeglar sig naturligtvis också i barnen. Det är nödvändigt att i god tid upptäcka utvecklingen mot marginalisering och att avbryta den negativa trenden.

I barnomsorgen kan de romska barnens identitet stödjas genom att erbjuda barnen möjlighet att ge uttryck för den egna kulturen. Inom förskolepedagogiken har man i

någon mån infört sånger och sagor som är skrivna på romani och som är kännetecknande för den romska kulturen. Genom att informera och utbilda personalen kan man se till att de kulturbaserade vanorna har en starkare ställning. Rekrytering av personer med romsk bakgrund har konstaterats öka toleransen och de romska barnens trivsel inom dagvården.

De romska barnens skolgång har visserligen förbättrats, men barnen har alltså olika problem i skolan. Barnet kan uppleva kulturskillnaderna mellan skolan och hemmet som motstridiga. En positiv växelverkan mellan hemmet och skolan har en stor betydelse med tanke på barnets skolframgång.

*Skolbiträde som vägleder
tredjeklassister i en skola
i Kokko, Kauhajoki.*

*Foto: bildarkivet hos
delegationen för romska
ärenden*

De romska barnens framgång i skolan kan främjas genom att stärka föräldrarnas förtroende för skolväsendet och personalen. Både i skolorna och hemmen gäller det att satsa allt mer på informationsförmedling och attitydfostran. De romska föräldrarnas medverkan i skolans gemensamma aktiviteter skapar en känsla av sammanhörighet, vilket för elevernas vidkommande eliminerar motstridigheter mellan hemmet och skolan. Framöver bör skolorna satsa på att stöda barnens egen kulturella bakgrund.

I lärarutbildningen bör ingå allt större insikter i minoriteternas villkor. Undervisningsmaterialet skall innehålla information om den romska minoriteten, dess kultur och historia. I skolorna kan romska eleverna erhålla undervisning i romani såsom modersmål två timmar i veckan. I mån av möjlighet kan skolorna även tillhandahålla heltäckande undervisning på barnens modersmål. Numera är det tillåtet att välja romani som det andra modersmålet i studentexamen, men i praktiken har detta än så länge inte varit möjligt. Det finns dock en fortlöpande strävan att förbättra undervisningen i språket.

Allt fler romska ungdomar söker sig till olika former av vidareutbildning, dvs. yrkesläroanstalter, gymnasier och högskolor. Framför allt är det dock skäl att sporra de ungdomar som inte väljer att satsa på vidareutbildning direkt efter grundskolan. Elevhandledningen i grundskolorna och studiehandedarna vid Arbetskraftsbyråerna spelar en nyckelroll för kartläggningen av ungdomarnas studiemöjligheter.

*Förskolepedagogik och klubbverksamhet
stöder de romska barnens utveckling.*

Foto: Kuvataidetalli ry, Björneborg

Arbetskraftsutbildning

Romer arbetar inom ett brett fält av olika yrken, exempelvis som kockar, flygvärdinnor, sjukskötare, idrottare, journalister osv. Traditionella yrken är alltså omtyckta bland romerna: konstnärer, hästkötare och hantverkare. I samråd med romerna arrangerar Arbetskraftsmyndigheterna yrkesinriktad vuxenutbildning. Samarbetet har gjort det lättare att förbinda sig vid gemensamma mål och att förnya de traditionella yrkesstrukturerna utgående från dagens krav. De mest populära utbildningssektorena för närvarande är social- och hälsovård, utbildning för lärare i romani samt informationsteknologi och musik.

I samband med genomförda projekt har det klarlagts att romerna själva har insett de utmaningar som följer av de samhälleliga förändringarna. Tack vare den yrkesinriktade vuxenutbildningen har romernas utbildningsnivå stigit. En stor del av romerna är intresserade av att satsa på yrkesinriktad utbildning. För en del av romerna måste utbildningen inledas med en genomgång av grunderna för skol- och arbetslivet. Det har

dock förekommit betydande problem även vid rekryteringen av väl utbildade romer. På grund av arbetsgivarnas fördomar har det visat sig svårt att hitta praktikantplatser för romerna. Romerna möter alltså mer diskriminering på arbetsmarknaden än majoritetsbefolkningen. Det är därför en ständig utmaning att överbrygga fördomarna och att ge romerna en jämlik möjlighet att arbeta.

Foto:
Timo
Korpela

Foto: arkivet

Foto: Maria Friman

Deltagande och föreningsverksamhet

Utvecklingen av en egen föreningsverksamhet gör romerna till synliga representanter för det egna folket. Man lyssnar på deras åsikter. Tack vare de ansträngningar delegationen för romska ärenden har gjort deltar romerna i den samhälleliga beslutsprocessen både riksomfattande och lokalt. Vid de senaste kommunalvalen har en del romer blivit invalda i de egna hemkommunernas kommunfullmäktige och nämnder.

Romerna har några riksomfattande organisationer. Den äldsta föreningen Romano Missio grundades 1906. Romano Missio är en serviceorganisation inom barnskyddet och den sociala sektorn. Föreningen erbjuder tjänster inom barnskyddet och verkar utgående från kristna värderingar. Föreningen upprätthåller dessutom ett barnhem och två familjehem. Romano Missio samarbetar med evangelisk-lutherska församlingar genom att bland annat arrangera aktiviteter för romer och gudstjänster på romani. Romano Missio ger ut en tidning som utkommer fem gånger om året och som innehåller artiklar även på romani.

Livet och Ljuset rf (Elämä ja Valo ry) grundades år 1964. Föreningen ger ut en tidning, som utkommer fyra gånger om året. Tidningen innehåller även artiklar på romani. Föreningen arrangerar andliga möten, barn- och ungdomsläger samt seminarier.

Suomen Romaniyhdistys ry bildades år 1967. Föreningen koncentrerar sig på att bevaka samhälleliga frågor, såsom diskriminering och människorättsfrågor via politiska kanaler och pressen.

Gypsies Future – Stödorganisationen för unga romer bildades år 1996. Föreningens syfte är att stöda romska barn och ungdomar som vuxit upp eller som ännu bor på anstalt eller hos en fosterfamilj.

År 1996 bildades arbetsgruppen Romerna och kyrkan för att främja församlingarnas och den romska befolkningens samverkan. Strävan är att erbjuda romerna exempelvis gudstjänster på deras eget språk. En del av Nya Testamentet har översatts till romani. Senast översattes Lukas evangelium, som har delats ut till romska hem.

Foto: Kuvataidetalli ry, Björneborg

Internationellt samarbete och mänskliga rättigheter

Förenta Nationerna (FN), Europeiska unionen (EU) och Europarådet samt andra internationella organisationer fäster numera allt större uppmärksamhet vid situationen för och skyddet av nationella minoriteter. Finlands romer och landets myndigheter deltar aktivt i detta arbete. Finland har som mål att tillsammans med Europarådet, Europas säkerhets- och samarbetsorgan (OSSE), EU och FN utveckla samarbetet i frågor som berör den romska minoriteten.

Finlands utrikesministerium ger ekonomiskt stöd till det arbete som utförs av Europarådets expertgrupp för romska frågor (MG-S-ROM). Expertgruppen har till uppgift att följa upp frågor som berör romernas utbildning, boende, sysselsättning och sociala situation samt att avge rekommendationer till medlemsländerna. Gruppen utreder också diskriminering och kränkningar av mänskliga rättigheter.

Inom ramen för OSSE arbetar Finland framför allt för att främja EU-ländernas gemensamma uppfattningar. I denna verksamhet beaktas även den romska minoriteten i Europa. Inom OSSE har utarbetats ett handlingsprogram (Roma Action Plan), som kommer att utnyttjas för att förbättra situationen i OSSE:s medlemsländer och för att vidareutveckla samarbetet.

Inom EU har Finland lyft fram den romska befolkningens mänskliga rättigheter. Finland har exempelvis medverkat till att utarbeta anvisningar om hur man kan förbättra situationen för den romska befolkningen i hela Europa. Med hjälp av anvisningarna klarläggs Amsterdampfördragets artikel 13 om diskriminering. På uppdrag av kommissionen har EU berett en utredning kring temat Romerna i ett expanderande Europa.

En av tyngdpunkterna för Finlands människorättspolitik har varit att stödja utvecklingen av den romska minoritetens ställning mot allt större jämlikhet. Delegationen för romska ärenden har möjlighet att påverka Finlands ställningstaganden i frågor som gäller mänskliga rättigheter. Delegationen avger utlåtanden som tas upp i Finlands

Foto: Kuvataidetalli ry, Björneborg

landsrapporter och för fram viktiga frågor i den allmäneuropeiska diskussionen.

Myndigheterna i Finland och Sverige och de romska organisationerna har bedrivit samarbete sedan år 1969. Även Nordiska ministerrådet har behandlat olika frågor om samarbete. Samarbetet är betydelsefullt eftersom ca 3 000 romer som talar finska bor i Sverige. Flyttningsrörelsen mellan de två länderna fortgår dessutom kontinuerligt. Romernas eget nordiska samarbetsorgan i Sverige är Romernas Riksförbund.

President Tarja Halonen framlade år 2001 ett initiativ till Europarådets generalförsamling enligt vilket ett allmäneuropeiskt romskt forum borde bildas. Finland och Frankrike talade för att romerna inom detta forum kunde göra en aktiv insats för att förbättra sin egen ställning. Forumet, som går under namnet European Roma and Travellers Forum (ERTF), kommer att bedriva självständig verksamhet med en merborgarorganisations status i anslutning till Europarådet. Forumet assisteras av ett sekretariat, och dess administrativa organ är plenum och arbetsutskott, vilka utses för mandatperioder om fyra år. Rådsmedlemmarnas romer och kringströvande folkgrupper är företrädare via sina nationella paraplyorganisationer. Under den första perioden kan romerna i ett medlemsland representeras även av något annat nationellt organ för romska ärenden. Forumet deltar i europeiskt och internationellt samarbete. Målet är att främja romernas och de kringströvande folkgruppernas mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, att integrera dem med europeiska samhällen, att ge dem möjlighet att delta i samhällslivet samt att motarbeta rasism och diskriminering. I forumet är de romska organisationerna för första gången officiellt med när frågor som gäller romerna avgörs.

Foto: Kuvataidetalli ry, Björneborg

Delegationen för romska ärenden

Statsrådet tillsatte år 1956 en delegation som verkar i anslutning till social- och hälsovårdsministeriet. Delegationen fungerar som ett samarbetsorgan mellan romer och myndigheter. Statsrådet tillsätter delegationen för tre år åt gången. Hälften av delegationens 18 medlemmar representerar den romska befolkningen och de övriga den statliga centralförvaltningen.

I delegationens uppgifter ingår

- att följa med hur romernas möjligheter till samhällsengagemang och levnadsförhållanden utvecklas samt att ge utlåtanden till myndigheterna i dessa frågor
- att ta initiativ till förbättringar av den romska befolkningens levnadsförhållanden vad gäller ekonomi, utbildning, sociala frågor och kultur samt initiativ som främjar romernas sysselsättning
- att verka för eliminering av all slags diskriminering
- att främja romanispråket och den romska kulturen
- att delta i internationellt samarbete för att förbättra romernas förhållanden.

Delegationen har påverkat den finländska lagstiftningen och förvaltningsreformer i frågor som berör romer. Bland annat tog delegationen initiativet till att ett förbud mot rasdiskriminering infördes i strafflagen. Delegationen har också fäst uppmärksamhet vid romernas bostadsproblem. En av delegationens mest betydande insatser är att ett omnämnande av minoriteterna infördes i Finlands grundlag år 2000.

Minnesmärket över romer som stupade
i kriget 1939–45. Sandudds kyrkogård i Helsingfors.

Foto: Timo Korpela

Regionala delegationer för romska ärenden

I Finland verkar fyra regionala delegationer för romska ärenden i anslutning till länsstyrelserna för Södra Finlands, Västra Finlands, Östra Finlands och Uleåborgs län. De regionala delegationerna verkar som tväradministrativa samarbetsorgan mellan den romska befolkningen och myndigheterna. Delegationerna samarbetar med myndigheterna inom respektive län och lokalförvaltning. Efter en försöksperiod på sex år gav statsrådet år 2004 genom en förordning de regionala delegationerna en permanent status. Enligt förordningen skall de regionala delegationerna företrädas av en representant i den nationella delegationen.

De regionala delegationerna har inneburit ökade möjligheter för romerna att delta i beslutsprocessen samt främjat närhetsprincipen på lokal nivå. Tack vare de regionala delegationerna finns det numera allt bättre möjligheter att påverka romernas ställning på gräsrotsnivå. Till de regionala delegationernas uppgifter hör att sprida kunskap om den romska kulturen, att främja likställdhet och att motarbeta diskriminering. Vidare kan delegationerna initiera regionala och lokala utvecklingsprojekt för att förbättra den romska befolkningens ställning. En utmaning för det kommande utvecklingsarbetet är att öka delegationernas resurser, i synnerhet i form av sekreterartjänster på heltid.

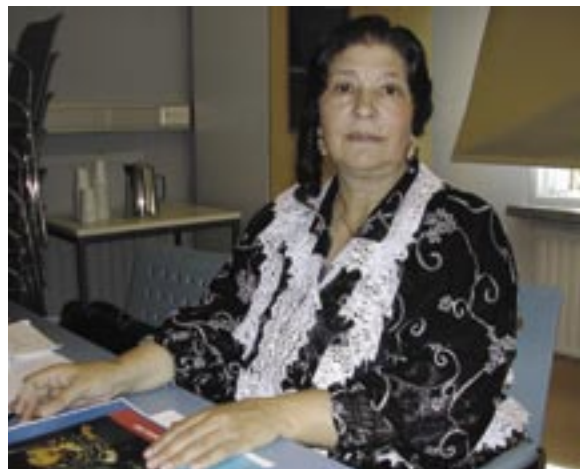

Foto: Timo Korpela

Fokuseringsområden

- att öka den romska minoritetens deltagande
- att beakta romanispråket och den romska kulturen i barnomsorgen och utbildningen
- att höja den romska befolkningens utbildningsnivå
- att informera om frågor kring social- och hälsovård samt om kulturella särdrag
- att genom information riktad till länsstyrelserna och kommunerna främja samarbetet mellan romer, bostadsmyndigheter och kommuner
- att utveckla det internationella samarbetet i frågor som berör den romska befolkningen

Enheten för utbildning av romer

Vid utbildningsstyrelsen har sedan 1994 verkat Enheten för utbildning av romer. Verksamheten finansieras med särskilda anslag för vuxenutbildning. Utbildningsenheten bedriver en självständig verksamhet under övervakning av en ledningsgrupp i vilken även den romska befolkningen är representerad.

Verksamheten grundar sig på riksdagens, regeringens och undervisningsministeriets ställningstaganden och beslut beträffande utveckling av den romska befolkningens utbildning och kultur. I utbildningsstyrelsens arbetsordning har dessutom som ett arbetsfält antecknats frågor som gäller undervisning för språkliga och kulturella minoriteter.

Enheten för utbildning av romer har till uppgift att planera och genomföra riksomfattande utbildning för den romska befolkningen. En annan viktig uppgift är att främja romani och den romska kulturen. I samarbete med olika myndigheter arrangerar utbildningsenheten konferenser och informationsträffar för romerna och för majoritetsbefolkningen. Genom publikationsverksamhet informerar enheten om sina uppgifter och aktiviteter. Enheten tillhandahåller dessutom expert- och rådgivningstjänster.

Foto: Kuvataidetalli rt, Björneborg

Utbildningsenheten

- producerar läromaterial
- driver i gång utbildning för en yrkesexamen avsedd för instruktörer i romsk kultur
- arrangerar utställningar och evenemang kring den romska kulturen
- anordnar seminarier kring pedagogik, utbildning, språk och kultur
- utbildar kontaktpersoner
- ger ut ett eget informationsblad (Latšo Diives)
- arrangerar informationsträffar och föreläsningar för olika målgrupper
- driver projektet DROM-EDU (EU-Comenius-2)
- driver ett nationellt projekt för grundläggande undervisning

Språknämnden för romani

Vid forskningscentralen för de inhemska språken arbetar för närvarande två forskare i romani, av vilka en är rom. Vid sidan av forskning i språkets struktur och ordförråd har forskarna till uppgift att följa upp och kommentera den internationella utvecklingen när det gäller minoritetsspråk. Forskningscentralen arrangerar årligen seminarier i romani i samarbete med delegationen för romska ärenden, enheten för utbildning av romer och olika romska organisationer. En språknämnd för romani har verkat i anslutning till forskningscentralen sedan 1997. Till nämndens uppgifter hör att utveckla och vårda romani samt att bedriva forskning i språket. (www.kotus.fi)

*För romerna i Finland
är samarbetet med
statsmakten en styrka.
Här är ett antal romer
på besök hos republi-
kens president Tarja
Halonen år 2002.*

*Foto: bildarkivet hos
delegationen för
romska ärenden*

Hur romernas ställning i Finland har utvecklats

1540–1750 ∞ Utvisning ur landet och lag om hängning. Den evangelisk-lutherska kyrkan förbjöd romerna att ta del av sakramenten och andra kyrkliga tjänster.

1750–1850 ∞ Attityderna mjuknade.

1850–1900 ∞ Tilltagande diskriminering, bl.a. en lag om lösdrivare, som berörde romerna

1900–1969 ∞ Den första utredningen om romsk politik år 1901.
En tid av assimileringspolitik.

- År 1952 ansåg man att tusen romska barn behöver plats på barnhem. Barnen tvångsplacerades i barnhemmen.
- Romanispråket användes inte offentligt. Målet var att den romska befolkningen skulle smälta in i det omgivande samhället.
- Romska organisationer började aktivera sig.

1970–1990 ∞

- Den första lagen som förbjöd diskriminering trädde i kraft.
- Romernas samhälleliga uppvaknande
- Social-, utbildnings- och kulturpolitiska åtgärder; boendeförhållandena förbättrades, vuxenutbildningen inleddes, undervisningen och utvecklingen av romani i grundskolorna påbörjades

1991 ∞ Det internationella samarbetet i frågor som berör minoriteter och mänskliga rättigheter stärktes;

- majoritetsbefolkningen omprövade romernas ställning
- romernas egen identitet stärktes

1995 ∞ Revidering av grundläggande fri- och rättigheter;

- Romernas rätt till ett eget språk och en egen kultur tryggades
- Skollagen reviderades så, att undervisning i romani kan ges som modersmålsundervisning eller alternativt att undervisningsspråket kan vara romani
- Uppfostringsmålen i förordningen om barndagvård fick ett tillägg: den romska kulturen och romani skall stödas i samarbete med romerna
- Riksomfattande nyheter på romani inleddes i radion en gång per vecka

- 1997** 🌀 Forskningscentralen för de inhemska språken breddade sitt verksamhetsfält med språkvård och forskning i romani. Språknämnden för romani bildades.
- 1998** 🌀 Finland undertecknade två internationella konventioner som tryggar minoriteternas rättigheter;
- Europarådets stadga om regionala språk och minoritetsspråk, i vilken Finland definierar romani som ett traditionellt icke-regionalt minoritetsspråk
 - Europarådets konvention om skydd av nationella minoriteter; Finland definierar romerna som en traditionell minoritet
- 1999** 🌀 Genom en lagreform förpliktades Rundradion Ab att tillhandahålla tjänster på samiska, romani och teckenspråk
- Totalrevision av skollagarna;
- Om undervisningsgruppen består av minst fyra barn, skall undervisning i det egna modersmålet ges två timmar per vecka
 - Det finns också möjlighet till samordnad undervisning på minoritetsspråk, såsom samiska, romani och teckenspråk
- 2000** 🌀 Den nya grundlagen trädde i kraft;
- 6 § i grundlagen tryggar jämlikhet inför lagen
 - i grundlagen infördes § 17.3 om romernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur
- 2001** 🌀 Arbetsgruppen för administration av romska ärenden föreslog att de regionala delegationerna skall få en permanent status och att heltidsanställda sekreterare skall rekryteras till varje delegation.
- 2002** 🌀 I anslutning till arbetsministeriet inrättades en minoritetsombudsmannatjänst. I minoritetsombudsmannens uppgifter ingår även bevakning av romernas rättigheter.
- 2004** 🌀 Statsrådet tillsatte fyra regionala delegationer för romska ärenden i anslutning till länsstyrelserna.
- Lagen om likabehandling trädde i kraft.

Finitiko Romaseele

And i kaja brošurasi describuime o dživdipe thaj o statuso e Rhomengo and i Finlandia. E brošura si likhardi sar bi džanela pe thaj sikavela pe savorenge, majbut e medienge thaj e institucienge save si responsabilne pala e edukacia, so kerel pe sar bi o dživdipe e Rhomengo ovela so majfeder. Akava kotor si nakhado andar e englikani pe rhomani čhib.

Ande uprune Evropake, Nordicke phuvja, si 25 000 – 30 000 Rhoma, pal feri and i Finlandia si 10 000 Rhoma. Džikaj 3 000 Rhoma finlandicke dživin an Švedsko. Dži kav 1960 berše Finlandia sasa las cilo te asimiluil e Rhomen an dominantno, finlandicko populacia. Sar vakardol pe, e Rhomen si sar manušen (personen) pravo te dživin sar savorhe kaj dživin and i phuv thaj si len pravo te arakhen thaj te bararen piri kultura. E

dominantoo populacia trubul te mekel te e rhomani puranimata egzistuil thaj te respektuil e rhomani kultura thaj te valuil e rhomani historia, dekatar o vakti kana sesa and India, dži kav akanutnipe an Finlandia, prekal a Centralno Evropa thaj Švedsko.

E Rhoma and i Finlandia si len sa e civilne prava thaj sa o musaipe. Diskriminacia na tromal te kerdol kontra lende. Godoleske kaj e Rhoma dživin an čorhipe thaj bilačheder si lenge ekonomsko thaj socialno pozicia, von našti te siklion normalno sar e Finlandura. Godoleske e Rhoman si but pharipe pe bucako marketi.

Dekatar o dujto maripe lija te paruvel pe e socijalno struktura thaj e Rhomen te ovel majfeder than no so majanglal sasa len. E kherutni situacia bute dženengi majfeder si no kaj sasa majanglal thaj si but save dživin sar e gadže. E Rhoma dživin pe but thana an Finlandia. Von pestar vakaren sar kaj si vi Rhoma/Kaló-dialektura vi Finlandura. Von den pestar korkoronendar sar bi amalipe and Finlandia ovela so majfeder.

*Anette studerar allmän språkvetenskap vid Helsingfors universitet
och håller tät kontakt med sin familj och sina vänner.*

Foto: Valfrid Åkertund

Foto: Timo Korpela

A varekozom thana e čhavre sikljon piri rhomani čhib an škole. Von sikljon dui sahato and kurko pala a škola. E čhavre sikljon vare entuziasmosa. Len sikaven e Rhoma, save sasa len treningo thaj geja kerdol pe e majangluni pustak pala i rhomani čhib. E autoriterua an kaja phuv kerde buti tranda berš sarbie majpurane Rhoma sikljona. Akava treningo si kerdo kethane e Rhomenca thaj lenge organizacienca an Finlandia.

E majbari rhomani governementicke offisia si kerdini an 1956 berš thaj akava centralno-offisia an savo si vi Rhoma vi Gadže, kerel kethane buti e Ministeriosa pala socialikano thaj familiako pučipe. Akava offisia paruvdilo an 1989 berš thaj akana si les sajekutno šariri savo kethane kerel buti maskar e Rhoma thaj autoritetura. Opaš džene save si representuime an kava than si andar e rhomane organizacie thaj opaš si reprezentuime katar e centralne autoritetura.

Foto: Timo Korpela

Foto: Timo Korpela

An 1992 berš si kerdini jek Institutia pala e edukacia thaj kultura thaj la finansiril e Ministerium pala e edukacia. Voj kerel buti sar bi so maj but džene sikljona, vazdel e rhomani chib thaj kultura thaj del informacie. Voj kerel bute vastenge harne kursura thaj seminara vi e Rhomenge vi e Gadženge. Voj geja kerel buti sar bi resena e ekspertura save ka mažutin vi e autoritetunen, vi e sikavnen, studentunen.

Si panš nacionalne organizacie e Rhomen and Finlandia: Finlandiake organizacia pala e mišia maskar e Rroma, Finlandiako rhomano amalipe, Finlandiake organizacie pala e slobodno mišia maskar e Rhoma, Finlandiake organizacia pala e kontakto personen/ kethano butiako manusen thaj Finlandiake organizacia Rhomano anglipe/Gypsies Future. Akala organizacie si len aktivno than an Nordikani thaj Internacionalikane Romani thaj Gadženge organizacia.